

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ

τεύχος 4ο

Οκτώβριος — Δεκεμβριος 1990

Τριμηνιαία έκδοση

του Εθνικού Συνδέσμου Διπλωματούχων Νοσηλευτριών-Νοσηλευτών Ελλάδος

«ΥΓΕΙΑΣ ΘΕΡΑΠΙΑΝΑ»

ΕΣΔΝΕ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

Εθνικός Σύνδεσμος
Διπλωματούχων Νοσηλευτριών –
Νοσηλευτών Ελλάδος
Πύργος Αθηνών, Γ κτίριο, 2ος όροφος
Μεσογείων 2, 115 27 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 77 02 861

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ε. Δημητρίου
Κ. Καλανταρίδου
Β. Λανάρα
Μ. Μαλγαρινού

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Μαρία Μαλγαρινού
Καθηγήτρια ΤΕΙ Αθηνών
Πύργος Αθηνών – Γ Κτίριο
2ος όροφος – 115 27 ΑΘΗΝΑ

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Φωτοστοιχειοθεσία – Σχεδιασμοί
Εξώφυλλο – Εκτύπωση

αβητα
medical arts

ιατρικές
εκδόσεις ε.π.ε

Κατεχάκη & Αδριανείου 3 - 115 25 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 67 14 371 – 67 14 340
FAX: 67 15 015

ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Νοσηλεύτριες/-ές _____ 2000 δρχ.
Σπουδάστριες/-ές _____ 1000 δρχ.
Οργανισμοί – Εταιρείες –
Βιβλιοθήκες _____ 3500 δρχ.
Εξωτερικού _____ 35 \$
Τιμή τεύχους _____ 600 δρχ.
Τιμή τεύχους
για σπουδαστές _____ 300 δρχ.

1. AIDS. Πρόκληση για τη νοσηλευτική Από τη Σύναξη.....	239
2. Νοσηλευτική περιθαλψη ασθενών με AIDS Δρ Β. Λανάρα	241
3. Νοσηλευτική φροντίδα του χειρουργικού αρρώστου με AIDS Δρ Α. Παπαδαντωνάκη	253
4. Χρόνια αιμοκάθαρση σε ασθενείς με AIDS Α. Καραγιάννη, Β. Καμπούρη, Ε. Κόρδα, Δ. Σιδεροπούλου, Θ. Γκιριτζώτου	261
5. Νοσηλευτική αντιμετώπιση του αρρώστου με AIDS (Νοσοκομείο-μονάδα τεχνητού νεφρού-σπίτι) Δρ Κ.Χ. Κουκίου	269
6. Πρόληψη νοσοκομειακών λοιμώξεων σε ασθενείς με AIDS και προφυλάξεις για την παρεμπόδιση της μετάδοσης του HIV στο υγειονομικό προσωπικό Δρ Ε. Αποστολοπούλου	279
7. Ψυχοκοινωνική νοσηλευτική φροντίδα αρρώστων με AIDS Δρ Α. Ραγιά	288
8. Πρέπει να το προσέξουμε: Νοσηλευτική και HIV/AIDS. Επίκεντρο Ηθικά δέματα Μετάφραση: Κ. Ζαβερδινού	296
9. Συνέδρια-συμπόσια-ενημέρωση	299
10. Περιεχόμενα έτους 1990	301

CONTENTS

1. AIDS. Challenge for nursing Editorial	239
2. Nursing care of patients with AIDS. Dr V. Lanara	241
3. Nursing care of surgical patient with AIDS. Dr A. Papadantonaki.	253
4. Chronic hemodialysis in a patient with AIDS. A. Karagianni, B. Kambouri, E. Korda, D. Sidiropoulou, Th. Giritzotou	261
5. Care of patients with AIDS. Dr K. Koukiou	269
6. Prevention of nosocomial infections on patients with AIDS and prophylaxis for prevention of HIV transmission in nosocomial personel. Dr H. Apostolopoulou	279
7. Psychosocial nursing care of patients with AIDS. Dr A. Ragia	288
8. Spotlight: Nursing and HIV/AIDS Focus: Ethical issues.....	296
9. Forthcoming congresses-symposiums-announcement	299
10. Contents of the year 1990	301

AIDS

Πρόκληση για τη νοσηλευτική

Από τη Σύνταξη

Το σύνδρομο της επίκτητης ανοσοανεπάρκειας (AIDS) είναι ένα από τα επείγοντα προβλήματα υγείας που η ανθρωπότητα αντιμετωπίζει σήμερα· ίσως και γι' αυτό ποτέ μέχρι σήμερα στην ιστορία της ιατρικής δεν γράφηκαν από τόσους συγγραφείς τόσο πολλά για μια νόσο που μέχρι πρόσφατα υπήρχε τόσο λίγη γνώση για τον αιτιολογικό της μηχανισμό. Όμως, παρατηρείται αδυναμία όσον αφορά στην πρόληψη της νόσου, στον περιορισμό της μετάδοσης του ιού και στη θεραπεία της. Στην πρόληψη της νόσου και στον περιορισμό της μετάδοσης του ιού πιθανόν να συμβάλλει το γεγονός ότι δεν έχει συνειδητοποιηθεί από τους νέους το τεράστιο μέγεθος του προβλήματος· η αδυναμία θεραπείας οφείλεται στο ότι ο ιός ακολουθεί τρόπους προσβολής, επιβίωσης και μεταλλαγής πρωτόγνωρους στη βιολογία και κατά συνέπεια η θνησιμότητα από τη νόσο αγγίζει το 100%.

Αναμφισβήτητα, το AIDS, η νέα νόσος που εμφανίστηκε στη Δύση του 20ού αιώνα, προκαλεί τον πανικό και την απελπισία στα άτομα λόγω του μεγέθους της εξάπλωσης και των συνεπειών της.

Το ότι η νόσος εντοπίσθηκε πρώτα σε μια περιθωριακή ομάδα ατόμων – ομοφυλόφιλους – δημιούργησε την εντύπωση ότι πρόκειται για συνηθισμένη νόσο που εμφανίζεται μόνο σε αντικοινωνικά-περιθωριακά άτομα. Πολύ σύντομα όμως, αποδείχθηκε ότι η εντύπωση αυτή ήταν λαθεμένη, γιατί η νόσος απειλούσε κάθε άνθρωπο, αλλά με πρώτους υποψήφιους τα χαρακτηριζόμενα ως άτομα «υψηλού κινδύνου». Μέχρι σήμερα, έχουν μολυνθεί από τον ιό εκατομμύρια άτομα σε όλο τον κόσμο που αργά ή γρήγορα, αν δεν βρεθεί κάποιο θεραπευτικό σχήμα, θα νοσήσουν. Δυστυχώς, και η Ελλάδα αντιμετωπίζει αυτή την πραγματικότητα.

Η στέρηση των κοινωνιών από άτομα στην πιο παραγωγική περίοδο της ζωής τους, εφόσον το AIDS προσβάλλει κατεξοχήν άτομα ηλικίας 20 έως 49 ετών, αποτελεί σοβαρή απειλή στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, αλλά και στην πολιτική σταθερότητα κάθε χώρας. Καθώς οι περιπτώσεις των ατόμων που προσβάλλονται από AIDS αυξάνονται με μεγάλη ταχύτητα στα επόμενα χρόνια οι οικονομικές, οι κοινωνικές και οι πολιτιστικές επιπτώσεις του AIDS θα είναι τραγικές.

Η νοσηλευτική φροντίδα του ατόμου που μολύνθηκε από τον ιό του AIDS σε όλες τις τις διαστάσεις, αλλά και σε όλα τα επίπεδα περίθαλψης – πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια – αποτελεί πρόκληση για τη νοσηλευτική,

ματική – στον άνθρωπο και την ανθρωπότητα. Αυτή γνωρίζει ότι στη σωστή προφύλαξη και στη σωστή διαφώτιση έγκειται η αναχαίτιση της παγκόσμιας αυτής επιδημίας και όχι στον πανικό. Ο φόβος και η άγνοια έχουν σοβαρές επιπτώσεις και στο άτομο και στην οικογένεια και στην κοινωνία. Στο «χέρι κάθε ατόμου βρίσκεται η προστασία του».

Οι ανάγκες που δημιουργούνται στο άτομο που μολύνθηκε από τον ιο HIV ή νόσησε από αυτόν είναι πολλές και μεγάλες. Τα δύματα του HIV:

- γνωρίζουν τα οδυνηρά στάδια της εξέλιξης της νόσου,
- γνωρίζουν πολύ καλά ότι θα περάσουν από στάδια που θα τα καταστήσουν σωματικά και ψυχικά ερείπια,
- αισθάνονται ότι βρίσκονται στον προθάλαμο του θανάτου,
- δεν αγνοούν πως η συμπεριφορά τους θα διαφοροποιηθεί στον κοινωνικό και οικογενειακό τους χώρο,
- βιώνουν ανάμικτα αισθήματα ενοχής, απελπισίας, αδικίας, απόγνωσης κ.ά.,
- αντιμετωπίζουν προβλήματα σχέσεων με την οικογένεια και την κοινωνία που συχνά καταλήγουν σε απόρριψη και μάλιστα σε περίοδο της ζωής τους που περισσότερο από κάθε άλλη φορά έχουν ανάγκη από υποστήριξη και φροντίδα.

Οι μεγάλες ανάγκες του περιβάλλοντος του ατόμου – οικογενειακού, εργασιακού, κοινωνικού – αποτελούν επίσης πρόκληση για τη νοσηλευτική.

Σε αυτές τις προκλήσεις από το νέο πρόβλημα υγείας που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα, οι νοσηλευτές βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της μάχης που δίνουν οι επαγγελματίες υγείας και απαντούν ελπιδοφόρα και υπεύθυνα. Ελπιδοφόρα, γιατί η νοσηλευτική συμβάλλει τα μέγιστα στην πρόληψη της επαφής με τον ιο HIV, στον περιορισμό της μετάδοσής του και στη νοσηλευτική φροντίδα του ασθενούς από AIDS.

**ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ
ΑΣΘΕΝΩΝ ΜΕ AIDS**

Δρ Β. Λανάρα

Καθηγήτρια Νοσηλευτικής Πανεπιστημίου Αθηνών

Περίληψη. Το άρθρο αυτό περιλαμβάνει τη στρατηγική της νοσηλευτικής διοίκησης για την ολιστική περίθαλψη και τη δυνατή κάλυψη των αναγκών υγείας ασθενών με AIDS-HIV, διαγνωσμένων ή μη, καθώς και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργούνται στο προσωπικό από τη νοσηλεία αυτών των αρρώστων. Η στρατηγική αναφέρεται: (α) στην κατάλληλη οργάνωση και λειτουργία των νοσηλευτικών υπηρεσιών, (β) στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση και ενημέρωση του προσωπικού και (γ) στις δέσεις διεθνών νοσηλευτικών οργανισμών για την περίθαλψη ασθενών με AIDS-HIV.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργούνται από την περίθαλψη αρρώστων με το σύνδρομο της επίκτητης ανοσολογικής ανεπάρκειας (AIDS) εξαρτάται από την κατάλληλη οργάνωση, διοίκηση και λειτουργία όλων των νοσηλευτικών υπηρεσιών υγείας και από την κατάρτιση και τη διαρκή ενημέρωση του προσωπικού.

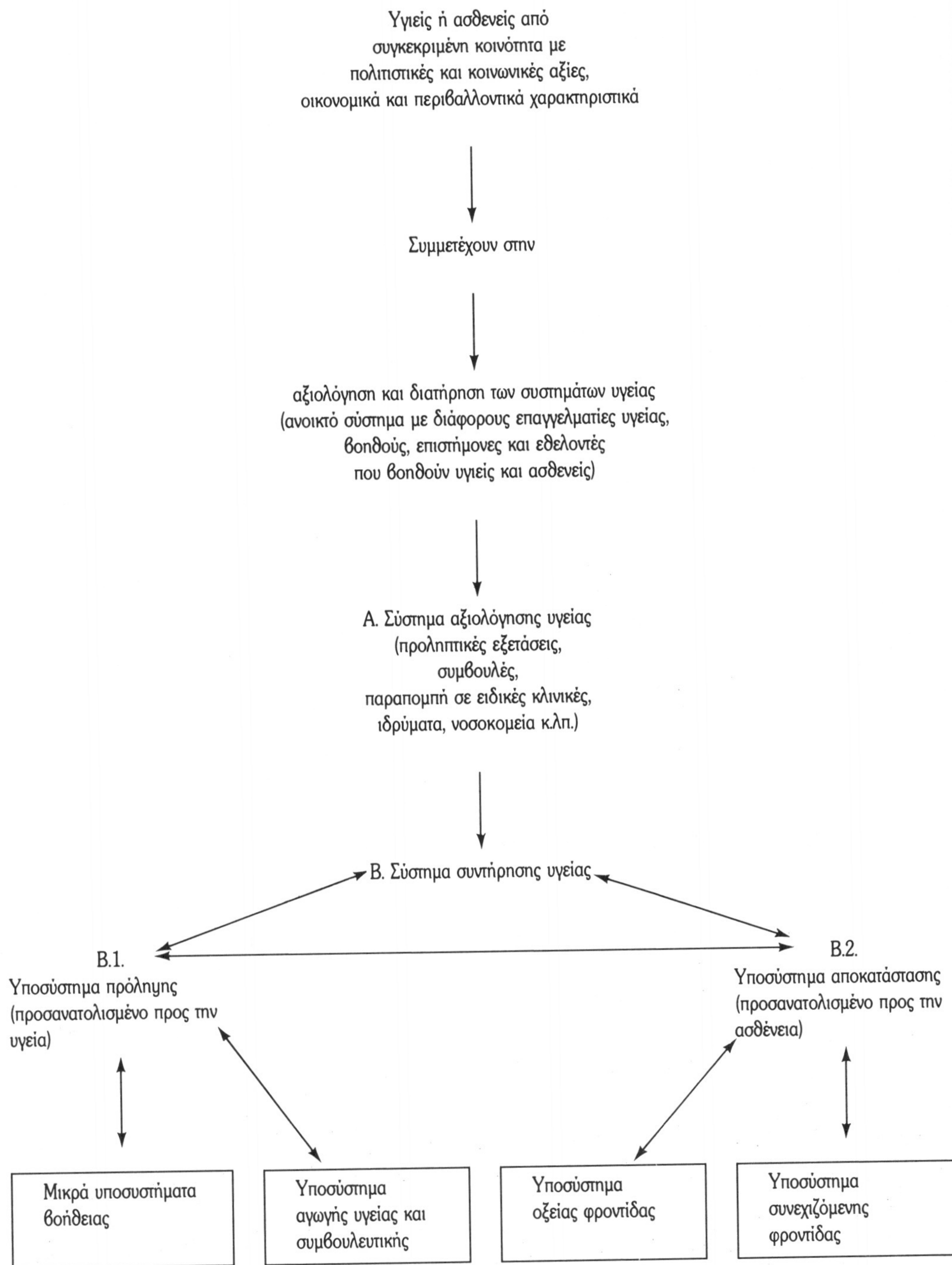
Τα παραπάνω, καθώς και οι δέσεις διεθνών νοσηλευτικών οργανισμών για το σχετικό θέμα, αναπτύσσονται στη συνέχεια του άρθρου.

ΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Σκοπός των συστημάτων υγείας είναι η πλήρης κάλυψη των αναγκών υγείας των πολιτών, υπαρκτών ή δυνητικών, αλλά και με ωφελιμότητα και αποτελεσματικότητα κόστους.

Για την περίθαλψη ατόμων/ασθενών με AIDS – HIV, το θεωρητικό πλαίσιο του ανθρωποκεντρικού ανοικτού συστήματος υγείας (εικ. 1), όπως προτείνεται από την καθηγήτρια νοσηλευτικής του Wayne State University του Michigan, Leininger,¹ η οποία διακρίνεται για τις εθνολογικές μελέτες του φαινομένου της «φροντίδας» σε πολλά κράτη, νομίζουμε ότι ανταποκρίνεται πλήρως. Οι ασθενείς με AIDS-HIV χρειάζονται προληπτικές και θεραπευτικές υπηρεσίες, νοσηλεία στο σπίτι και συνεχιζόμενη φροντίδα, αλλά και την υποστήριξη της οικογένειας και της κοινότητας γενικά για τη σωστή αντιμετώπιση των αναγκών τους, ακριβώς όπως παρουσιάζεται στο σχήμα.

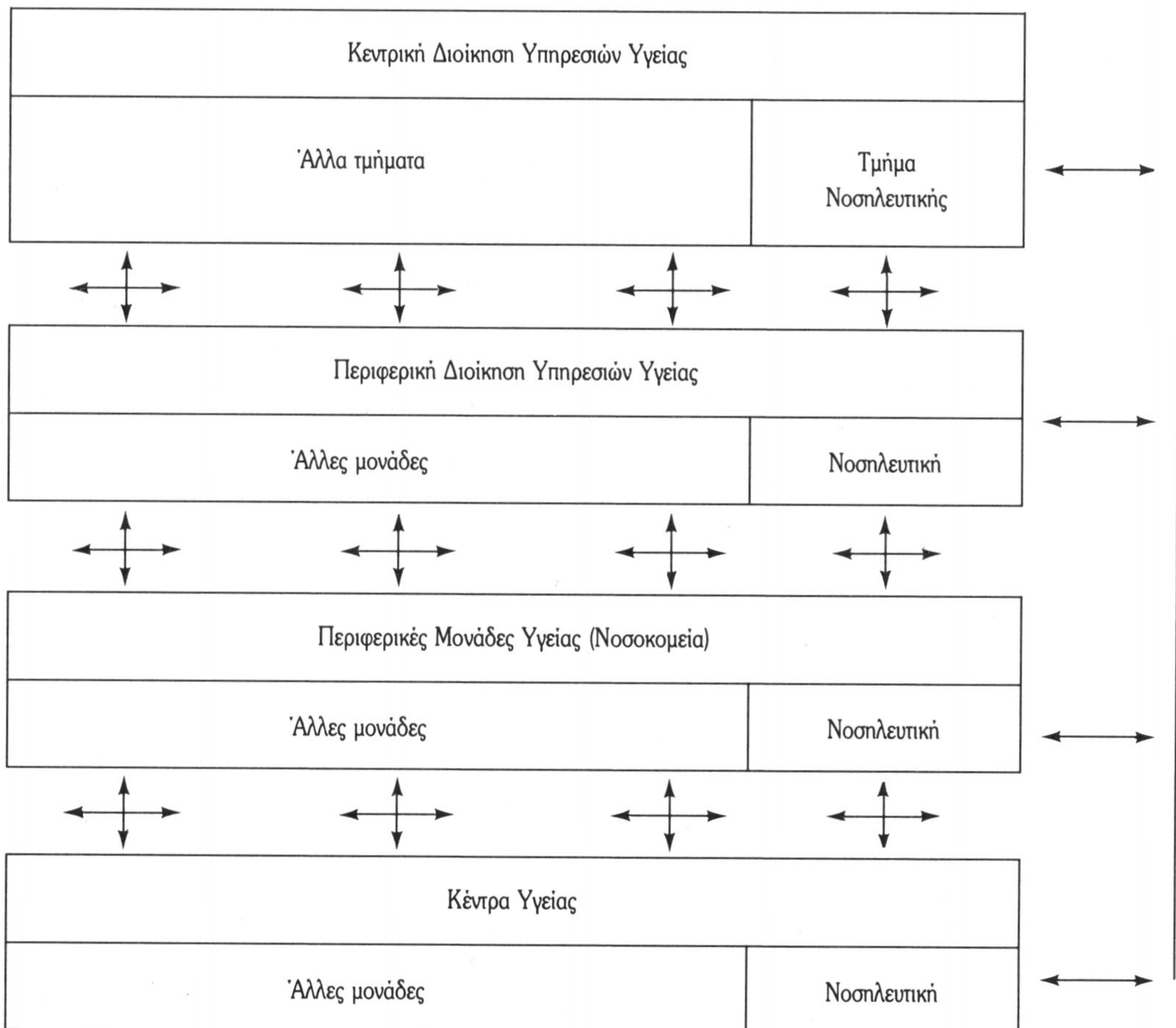
Πιστεύουμε ότι η νοσηλευτική πρέπει να συμμετέχει σε όλα τα επίπεδα διοικήσεως υπηρεσιών υγείας, όπως προτείνεται από τον ΠΟΥ/Ευρωπαϊκή περιο-

Εικόνα 1. Ανθρωποκεντρικό ανοικτό σύστημα υγείας (Leininger 1973)

χή (εικ. 2), γιατί σε συνεργασία με την ιατρική και άλλους κλάδους συμβάλλει ουσιαστικά στην αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων υγειονομικών υπηρεσιών.²

Το νοσοκομείο, ιδιαίτερα με το νόμο 1397/83, αποτελεί το μεγαλύτερο τμήμα του συστήματος υγείας της χώρας, στο οποίο οι προληπτικές και οι θεραπευτικές υπηρεσίες ενοποιούνται. Οι προληπτικές υπηρεσίες περιλαμβάνουν τα κέντρα υγείας, εξωτερικά ιατρεία, διαγνωστικά εργαστήρια και την παρακολούθηση στο σπίτι, ένας τομέας που δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη στη χώρα μας, αλλά είναι ιδιαίτερα απαραίτητος για την περίθαλψη αρρώστων με AIDS. Η επιτυχία της ενοποίησης των θεραπευτικών και προληπτικών υπηρεσιών εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως από την ενημέρωση του κοινού για συνεργασία, την οικονομική κάλυψη των ασφαλιστικών ταμείων, την αλλαγή νοοτροπίας της διοίκησης και του προσωπικού.

Εικόνα 2. Η θέση της νοσηλευτικής στη διοίκηση των υπηρεσιών υγείας (ΠΟΥ/Ευρώπης 1976).

Οι γενικοί σκοποί του νοσοκομείου περιλαμβάνουν τη φροντίδα του αρρώστου, τη διδασκαλία, την έρευνα και τη δημόσια υγιεινή. Ειδικότερα, σκοπός του νοσοκομείου είναι:

- α. Η παροχή πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας φροντίδας υγείας, μέσα στα πλαίσια και την έκταση της γεωγραφικής του περιφέρειας, ισότιμα για κάθε πολίτη, ανεξάρτητα από την οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική του κατάσταση και σύμφωνα με τους κανόνες του Εθνικού Συστήματος Υγείας.
- β. Η ανάπτυξη και η προαγωγή της βιο-κοινωνικής έρευνας.
- γ. Η εφαρμογή προγραμμάτων ειδικευσης, συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και επιμόρφωσης όλων των επαγγελματιών υγείας.³

Οι σκοποί της νοσηλευτικής υπηρεσίας είναι:

1. Η παροχή πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας νοσηλευτικής φροντίδας ανώτερης ποιότητας στα άτομα που νοσηλεύονται στο νοσοκομείο, σε αυτά που προσέρχονται στα εξωτερικά ιατρεία και τα κέντρα υγείας, καθώς και σε εκείνα που δέχονται φροντίδα υγείας στο σπίτι, σύμφωνα με τις αρχές, τη μεθοδολογία και την τεχνική της νοσηλευτικής επιστήμης.
2. Η εξασφάλιση ετοιμότητας σε όλους τους νοσηλευτικούς τομείς του νοσοκομείου για κάλυψη επειγόντων περιστατικών και την αντιμετώπιση ενδεχόμενων μαζικών καταστροφών.
3. Η επαρκής στελέχωση των νοσηλευτικών τομέων με ανάλογο σε αριθμό και παραδεκτή σύνδεση επιπέδων νοσηλευτικό προσωπικό (2 νοσηλευτές προς 1 βοηθό νοσοκόμο) για την κάλυψη των νοσηλευτικών αναγκών των αρρώστων σε 24ωρη βάση.
4. Η άσκηση αποτελεσματικής διοίκησης των νοσηλευτικών τομέων, καθώς και ο προγραμματισμός και ο έλεγχος των παρεχόμενων υπηρεσιών, σύμφωνα με τα τεθέντα κριτήρια ποιότητας και ασφάλειας.
5. Η υποστήριξη εκπαιδευτικών νοσηλευτικών προγραμμάτων για απόκτηση εμπειριών φοιτητών, σπουδαστών και μαθητών της νοσηλευτικής, καθώς και η κατάρτιση και η εφαρμογή προγραμμάτων συνεχιζόμενης εκπαίδευσης για το νοσηλευτικό και λοιπό προσωπικό εκτός του ιατρικού.
6. Η ανάπτυξη και υποστήριξη ερευνητικών νοσηλευτικών προγραμμάτων και η εφαρμογή των ευρημάτων τους.
7. Η συμμετοχή στα ερευνητικά προγράμματα του νοσοκομείου.
8. Η συνεργασία με τις άλλες υπηρεσίες του νοσοκομείου για την αποτελεσματική οργάνωση και λειτουργία του.³

Η ποιοτική περίθαλψη όλων των ασθενών και των πασχόντων από το σύνδρομο της επίκτητης ανοσολογικής ανεπάρκειας εξασφαλίζεται από την ορθή οργάνωση, διοίκηση και λειτουργία όλων των νοσηλευτικών υπηρεσιών και τομέων: ελέγχου λοιμώξεων, νοσηλευτικών τμημάτων, παθολογικών, χειρουργικών και ειδικοτήτων, ειδικής μονάδας νοσηλείας ασθενών με AIDS, μονάδας βραχείας νοσηλείας, χειρουργείων με τις ειδικές υπηρεσίες – ανάνηψη, αποστείρωση, αίθουσες ενδοσκοπήσεων, βιογίας κ.ά. – , εξωτερικών ιατρείων, διαγνωστικών και θεραπευτικών εργαστηρίων, τμήματος επειγόντων και ατυχημάτων, μονάδων

εντατικής νοσηλείας, τμήματος αιμοδοσίας, καθώς και όλων των βοηθητικών υπηρεσιών του νοσοκομείου.

Ο κυριότερος στόχος της νοσηλευτικής διοίκησης είναι η εξασφάλιση ποιοτικής νοσηλευτικής φροντίδας σε όλους τους αρρώστους, χωρίς διάκριση φυσικών και επίκτητων χαρακτηριστικών ή τύπου ασθένειας, συμπεριλαμβανομένων και των μεταδοτικών νοσημάτων.

Η νοσηλευτική φροντίδα αρρώστου με AIDS βασίζεται στη μέθοδο της νοσηλευτικής διεργασίας, δηλαδή στην αξιολόγηση των αναγκών, τον προγραμματισμό της νοσηλευτικής φροντίδας, την εφαρμογή του προγράμματος με τις κατάλληλες νοσηλευτικές παρεμβάσεις για την κάλυψη των αναγκών και την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της φροντίδας.

Η νοσηλευτική αποσκοπεί στην ολιστική νοσηλευτική φροντίδα – συντηρητική, προεγχειρητική, διεγχειρητική και μετεγχειρητική – , εξατομικευμένη για κάθε άρρωστο.

Οι κλινικές νοσηλευτικές παρατηρήσεις, οι στόχοι και τα κριτήρια αποτελεσματικότητας της νοσηλευτικής φροντίδας ασθενών με AIDS αναφέρονται σε άρθρο της καθηγήτριας Α. Ραγιά.⁴

Πληροφορίες και κλινικές νοσηλευτικές παρατηρήσεις

- Δραματική και αδικαιολόγητη απώλεια σωματικού βάρους, επίμονος πυρετός, ταχυκαρδία, βήχας, νυκτερινοί ιδρώτες, κεφαλαλγίες, χρόνια διάρροια, γενικευμένη δερματίτιδα, εξανθήματα, διόγκωση λεμφαδένων, ανορεξία, αίσθημα κόπωσης.
- Σημεία φλεγμονής οπουδήποτε στο σώμα.
- Εμβολιασμοί και τυχόν αντιδράσεις.
- Μεταγγίσεις και ειδικές θεραπείες, π.χ. ακτινοβολίες.
- Επαγγελματική έκθεση σε χημικές ουσίες.
- Λήψη ναρκωτικών με ενέσεις.
- Ανησυχία, σύγχυση, νευρικές διαταραχές.
- Ψυχολογική κατάσταση, π.χ. μελαγχολία και τάση αυτοκτονίας.
- Τρόπος ζωής και κοινωνικών σχέσεων του αρρώστου κ.ά.

Στόχοι νοσηλευτικής φροντίδας

- Προστασία του αρρώστου από νέες λοιμώξεις και επιπλοκές.
- Πρόληψη μετάδοσης λοιμώξεων και του AIDS σε άλλα άτομα ή στο προσωπικό νοσηλείας.
- Συστηματική παρακολούθηση της κατάστασης και πορείας του με λήψη ζωτικών σημείων κ.ά.
- Ενίσχυση της άμυνας του με κατάλληλη διατροφή και ενυδάτωση.
- Ανακούφιση του πόνου και των άλλων συμπτωμάτων με εφαρμογή θεραπευτικών και νοσηλευτικών μέτρων και εκπλήρωση των ατομικών αναγκών του.
- Διάλογος και συνεργασία μαζί του.

- Ψυχολογική υποστήριξη και ενίσχυση του αρρώστου και της οικογένειάς του και βοήθεια στη λύση των προβλημάτων που δημιουργεί η αρρώστια.
- Διδασκαλία αυτοπροστασίας, αυτοφροντίδας και προστασίας του περιβάλλοντος.
- Ενθάρρυνση και καθοδήγηση να αναλάβει ο ίδιος ο άρρωστος την ευθύνη και τη φροντίδα της υγείας του.

Κριτήρια ποιότητας και αποτελεσματικότητας της νοσηλευτικής φροντίδας

- Ο άρρωστος δεν παρουσίασε άλλη φλεγμονή ή, αν παρουσίασε, αντιμετωπίσθηκε έγκαιρα.
- Οι συγγενείς του και το προσωπικό – νοσηλευτές και γιατροί – δεν μολύνθηκαν από την υπάρχουσα φλεγμονή.
- Ο άρρωστος δείχνει δετική – επιθυμητή – αλλαγή συμπεριφοράς, ικανότητα λήψης αποφάσεων για την υγεία του και λιγότερη μελαγχολία.
- Ακολουθεί υγιεινό τρόπο ζωής, εφαρμόζει τις αναγκαίες προφυλάξεις, τηρεί το πρόγραμμα θεραπείας του.
- Υπερνικά τα αισθήματα φόβου και αβεβαιότητας και έχει αισιόδοξες προοπτικές για τη ζωή.
- Προστατεύει υπεύθυνα και ενεργητικά την όλη υγεία του.

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση και η διαρκής ενημέρωση του προσωπικού σε θέματα AIDS, που αποτελεί αρμοδιότητα της νοσηλευτικής διοίκησης, είναι απαραίτητη.

Η πρόοδος και η εξέλιξη του θέματος AIDS είναι ταχύτατη, σε σημείο που ίσως δεν μπορούμε να την παρακολουθήσουμε. Όμως, υπάρχει και η παραπληροφόρηση, που πολλές φορές δημιουργεί σύγχυση, ιδιαίτερα μεταξύ ασθενών, συγγενών και ανεπαρκώς εκπαιδευμένου προσωπικού. Επίσημη ενημέρωση, με σεμινάρια, έντυπα και πανελλήνια συνέδρια AIDS, αποτελεί ουσιαστική συμβολή στην υπεύθυνη πληροφόρηση του προσωπικού υγείας.

Αντικείμενα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης του προσωπικού αποτελούν οι μέθοδοι νοσηλείας, τα μέτρα προφύλαξης, φαρμακευτικής αγωγής, αντιμετώπισης ατυχήματος (τρύπημα από βελόνα, επαφή με υγρά του αρρώστου), καρδιοαναπνευστικής αναζωογόνησης και κυρίως τα θέματα εχεμύθειας, ηθικής και δεοντολογίας.⁵

Σε σχόλιο με τίτλο «το προσωπικό δεν λαμβάνει τα προληπτικά μέτρα για το AIDS» (*Staff fails to take AIDS precautions*) το αμερικανικό περιοδικό της Ένωσης Νοσηλευτών Χειρουργείου⁶ αναφέρεται σε έρευνα που δημοσιεύθηκε στο *Journal of the American Medical Association* (28 Ιουλίου 1989), για το παραπάνω θέμα ως εξής:

«Το προσωπικό του τμήματος επειγόντων του νοσοκομείου Johns Hopkins στη Βαλτιμόρη δεν λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα προφύλαξης, παρά τον αυξημένο αριθμό αρρώστων/ατόμων με HIV που προσέρχονται ως επείγοντα περιστατικά. Γενικά, βρέθηκε ότι οι εργαζόμενοι στο τμήμα επειγόντων τηρούσαν τα καθιερωμένα μέτρα σε ποσοστό 44% για όλες τις παρεμβάσεις τους, αλλά σε περιπτώσεις αρρώστων με αιμορραγία η τήρηση των μέτρων έπεφτε σε ποσοστό 19,5%. Οι κυριότερες δικαιολογίες ήταν ότι δεν υπήρχε χρόνος να φορέσουν μπλούζες, γυαλιά κ.ά., προκειμένου να προσφέρουν άμεση βοήθεια στους αρρώστους αυτούς.»

Στην ίδια μελέτη, βρέθηκε ότι ο δείκτης συχνότητας λοίμωξης HIV μεταξύ των ασθενών αυξήθηκε σε 6% το 1988 από 5,2% που ήταν το 1987.

Από τους 2.544 αρρώστους που εξετάσθηκαν για αντισώματα HIV, το 1988, βρέθηκαν 152 θετικοί. Η συχνότητα 6% στους αρρώστους που ζήτησαν επείγουσα φροντίδα, στο αναφερόμενο νοσοκομείο, είναι πολύ υψηλότερη από τη συχνότητα λοίμωξης HIV στο γενικό πληθυσμό που βρέθηκε 0,14% στον αντίστοιχο χρόνο (1988).

Η χρήση των τμημάτων επειγόντων και ατυχημάτων από αρρώστους με AIDS φαίνεται ότι θα αυξάνεται μελλοντικά. Υπολογίζεται ότι στα προσεχή 3 – 4 χρόνια ο αριθμός διαγνωσμένων αρρώστων με AIDS θα αυξηθεί 4 – 5 φορές περισσότερο από τους σημερινούς γνωστούς ασθενείς και φορείς.

Τα αναφερόμενα στοιχεία καθιστούν τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση του προσωπικού ακόμη πιο αναγκαία.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΟ AIDS

Διεθνές Συμβούλιο Νοσηλευτών

Το Διεθνές Συμβούλιο Νοσηλευτών (International Council of Nurses-ICN) που περιλαμβάνει 102 εθνικούς συνδέσμους νοσηλευτών, μεταξύ των οποίων και τον *Εθνικό Σύνδεσμο Νοσηλευτριών-τών Ελλάδος* (ΕΣΔΝΕ), σε στενή συνεργασία με τον ΠΟΥ κινητοποιήθηκε αμέσως με την εμφάνιση της επιδημίας του AIDS αποστέλλοντας, πληροφορίες και οδηγίες σε όλα τα κράτη-μέλη του για την έγκαιρη ενημέρωση των νοσηλευτών.

Στις 7 Απριλίου 1987, το ICN και ο ΠΟΥ δημοσίευσαν κοινή διακήρυξη για το AIDS (παράρτημα 1), η οποία προσδιορίζει τα δικαιώματα και τις ευθύνες των νοσηλευτών όλου του κόσμου που φροντίζουν άτομα/αρρώστους μολυνθέντες με τον ιο της ανοσολογικής ανεπάρκειας. Οι νοσηλευτές καλούνται να εξασφαλίσουν την εχεμύθεια και την εμπιστοσύνη των ασθενών και να βοηθούν τις οικογένειες και τους φίλους τους να αντιμετωπίζουν τα σύνθετα προβλήματα που σχετίζονται με τη μόλυνση του ιού. Επιπλέον, το ICN αναλαμβάνει την ευθύνη της έγκαιρης ενημέρωσης για όλες τις πλευρές υγείας των νοσηλευτών που φροντίζουν άτομα/ασθενείς μολυνθέντες με HIV. Διακηρύττει πλήρη συνεργασία με τον ΠΟΥ στις προσπάθειές του εκ μέρους του κοινού, των μολυνθέντων με HIV και εκείνων που τους φροντίζουν.

Οι κατευθυντήριες οδηγίες αναπτύχθηκαν από τον ΠΟΥ και το ICN. Περιλαμβάνουν βασικές πληροφορίες σχετικές με τη νοσηλευτική φροντίδα ατόμων/αρρώστων μολυνθέντων με HIV. Οι οδηγίες πρέπει να υιοθετούνται και να προσαρμόζονται στις τοπικές συνθήκες, παραδόσεις, πεποιθήσεις και αξίες των πολιτών. Κύριος σκοπός τους είναι η εκπαίδευση νοσηλευτών και, μέσω αυτών η εκπαίδευση ατόμων, οικογενειών και κοινοτήτων για τις διάφορες διαστάσεις πρόληψης και ελέγχου της επιδημίας του HIV, πρόληψης μετάδοσης της λοίμωξης κατά τη φροντίδα υγείας/νοσηλείας καθώς και η εξασφάλιση αποτελεσματικής και ολιστικής νοσηλευτικής φροντίδας σε μολυνθέντα με HIV άτομα σε όλες τις φάσεις της ασθένειας.

Ειδικότερα, οι κατευθυντήριες οδηγίες αναφέρονται:

- στους τρόπους μετάδοσης του HIV και στα μέτρα πρόληψης μετάδοσης του ιού στους χώρους νοσηλείας,
- στις βασικές αρχές νοσηλευτικής φροντίδας μολυνθέντων με HIV άτομα, ασθενών με σύνδρομο ανοσολογικής ανεπάρκειας (AIDS), οικογενειών, φίλων τους και της κοινότητας,
- στην αγωγή υγείας σχετικά με τη μόλυνση και τη νόσο, και
- στις ειδικές δεξιότητες συμβουλευτικής για τη βοήθεια των μολυνθέντων και των ασθενών να αντιμετωπίζουν τη νόσο στις διάφορες φάσεις της.

Οι πληροφορίες για το AIDS και οι επιπτώσεις του στη νοσηλευτική φροντίδα πρέπει να ενσωματώνονται στα βασικά εκπαιδευτικά προγράμματα και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση όλου του νοσηλευτικού προσωπικού. Παρόμοια προγράμματα πρέπει να αντανakλούν την εθνική πολιτική και τις στρατηγικές που πρέπει να προσαρμόζονται ανάλογα.⁷

Περιοδικό Διεθνής Νοσηλευτική Επιθεώρηση

Το περιοδικό *Διεθνής Νοσηλευτική Επιθεώρηση* (International Nursing review) στο τεύχος Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 1990,⁸ δημοσίευσε ότι το Παγκόσμιο πρόγραμμα AIDS του ΠΟΥ χρηματοδότησε ερευνητικό πρόγραμμα του ICN διάρκειας 30 μηνών για την κινητοποίηση εθνικών συνδέσμων νοσηλευτών οκτώ αφρικανικών χωρών για την πρόληψη της διασποράς του HIV, τη βελτίωση της φροντίδας ασθενών με AIDS και την υποστήριξη των οικογενειών τους. Αναμένεται ότι το πρόγραμμα θα συμβάλει στη σωστή εκπαίδευση μεγάλου αριθμού νοσηλευτών να καθοδηγούν και να βοηθούν άλλους εργάτες υγείας και το κοινό για την πρόληψη της διασποράς του HIV, την αντιμετώπιση των προβλημάτων υπηρεσιών υγείας σε σχέση με την επιδημία και την κατάλληλη φροντίδα των ασθενών με AIDS στα πλαίσια των υπάρχουσών πηγών και των διαθέσιμων πόρων. Ελπίζουμε ότι το ερευνητικό αυτό πρόγραμμα θα συμβάλει στην ανάπτυξη νέας νοσηλευτικής γνώσης, που θα χρησιμοποιηθεί διεθνώς.

Έκθεση ομάδας εργασίας του ΠΟΥ

Η έκθεση ομάδας εργασίας του ΠΟΥ, περιοχής Ευρώπης, με θέμα: «Νοσηλευτική φροντίδα αρρώστων με AIDS και των οικογενειών τους» (Kiel, 3 – 6 Μαΐου 1989), κατέληξε στα ακόλουθα συμπεράσματα και προτάσεις:

Τα μέλη της ομάδας:

1. Συμπεραίνουν ότι σε κάθε χώρα της περιοχής υπάρχει δίκαιο σύστημα ή επίπεδο νοσηλευτικής φροντίδας για όλα τα άτομα στην Ευρώπη που έχουν μολυνθεί με τον ιο της ανοσολογικής ανεπάρκειας.
2. Αναθέτουν σε υποομάδα τη διερεύνηση συστημάτων ή νοσηλευτικών παρεμβάσεων που αναπτύχθηκαν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο με σκοπό την αναγνώριση περιοχών φροντίδας που χρειάζεται ενίσχυση.
3. Αποφασίζουν το γύρισμα βιντεοταινίας με το ρόλο της νοσηλευτικής σε θέματα AIDS για την ευρωπαϊκή περιοχή, η οποία θα περιλαμβάνει τη διερεύνηση:
  - σύγχρονων ερευνητικών μελετών μέσω της Ομάδας Νοσηλευτών Ερευνητών Ευρώπης (WENR)
  - πρότυπων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αναγκαίων για την Ευρώπη
  - αναγκών για συνεχιζόμενη εκπαίδευση σε χώρες πιλότους
4. Αναλαμβάνουν τις ακόλουθες ενέργειες:
  - συνεργασία με ομάδες ερευνητών για τον καθορισμό περιοχών προτεραιοτήτων έρευνας
  - καταγραφή σύγχρονων ερευνητικών νοσηλευτικών μελετών για το AIDS
  - καθορισμό υπάρχουσας εμπειρίας νοσηλευτικών παρεμβάσεων που χρησιμοποιούνται στη φροντίδα ασθενών με AIDS
  - ανάπτυξη μηχανισμών για τη διευκόλυνση της ανταλλαγής γνώσεων μεταξύ των νοσηλευτών της Ευρώπης
  - διερεύνηση του ρόλου, της ευθύνης και της έκτασης της συμμετοχής των νοσηλευτών στην παροχή δωρεάν θεραπειών για τη φροντίδα του AIDS
  - συνεργασία για τη συλλογή και διάδοση πληροφοριών σχετικών με τις συνήθειες ή εφαρμογές σε όλη την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένων δραστηριοτήτων και πνευματικής φροντίδας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, νομικών προβλημάτων, ελέγχου λοιμώξεων και μεταθανάτιων διαδικασιών.⁹

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ολιστική και εξατομικευμένη φροντίδα αρρώστων με AIDS-HIV απαιτεί δεξιοτεχνία, ικανότητα και εμπιστοσύνη. Βασίζεται σε γνώσεις παθοφυσιολογίας της HIV λοίμωξης, της σύγχρονης νοσηλευτικής επιστήμης και τέχνης, που αποσκοπεί στην παροχή υψηλής ποιοτικής, φιλεύσπλαχνης, αδιάκριτης νοσηλευτικής φροντίδας σε όλους τους αρρώστους, ανεξαρτήτως φυλής, ηλικίας, δραστηριοτήτων και πολιτικών πεποιθήσεων, φύλου, προσανατολισμού ή νόσου. Οτιδήποτε λιγότερο από αυτό δεν τιμά το επάγγελμα και αποτελεί δυσφήμιση των νοσηλευτών.

Πιστεύουμε ότι η κατάλληλη και ανθρωπιστική διοίκηση της νοσηλευτικής φροντίδας έχει τόση σημασία όσο και η άμεση παροχή ποιοτικής νοσηλευτικής φροντίδας στους αρρώστους. Η αποτελεσματική και δημιουργική οργάνωση των νοσηλευτικών υπηρεσιών διευκολύνει την κανονική λειτουργία του νοσοκομείου

και την παροχή ποιοτικής φροντίδας σε όλους τους αρρώστους, συμπεριλαμβανομένων των πασχόντων από AIDS. Αν και κάθε νοσηλευτής είναι υπεύθυνος για την κλινική του άσκηση, η νοσηλευτική διοίκηση έχει την ευθύνη για την κάλυψη των υπηρεσιών με επαρκές και κατάλληλο προσωπικό, το σχεδιασμό και προγραμματισμό, την παροχή συμβουλών, καδιέρωση πολιτικής και διαδικασιών ρουτίνας, καθώς και τη δημιουργία κλίματος και φιλοσοφίας βασισμένων στο σεβασμό της ανθρωπίνης αξίας, που ευνοούν και προωθούν την παροχή φροντίδας υψηλού επιπέδου, την οποία όλοι οι άνθρωποι δικαιούνται.

Abstract. Lanara V. Nursing care of patients with AIDS.

Nursing administration strategies for a holistic care of patients with the immunodeficiency syndrome (AIDS) and of people infected with human immunodeficiency virus (HIV) are included in the article. The strategies which are discussed refer to: (a) the effective organization and function of nursing services, (b) the continuing education of health care personnel, and (c) the position of international nursing organisations on the subject.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

---

1. Leininger M. An open health care system model. *Nursing Outlook* 1973, 21, 3:171
2. WHO/EURO. Copenhagen 1976
3. Από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας της Νοσηλευτικής Υπηρεσίας του ΠΓΝ Αθηνών «Ο Ευαγγελισμός». Αθήνα, 1988
4. Ραγιά Α. Συμβολή της νοσηλευτικής στη διάγνωση, τη θεραπεία και την αγωγή υγείας των αρρώστων με AIDS. *Επιθ. Υγείας*, 1989, 6:13 – 16
5. Pratt RJ. AIDS: a strategy for nursing care. E. Arnold, London, 1986
6. *AORN Journal*. Vol 50, No 5 (November 1989), 1055
7. WHO in collaboration with the ICN. Guidelines for nursing management of people infected with human immunodeficiency virus (HIV). Geneva, 1988
8. *International Nursing Review*. ICN receives WHO support for AIDS project in Africa. January – February 1990, 37(1):191
9. WHO/EURO. Nursing care of people with AIDS and their families: a report from the programme on nursing. Copenhagen, 1989

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ICN/WHO Joint Declaration on AIDS (April 7, 1987)

WHEREAS

acquired immunodeficiency syndrome (AIDS)/human immunodeficiency virus (HIV) infections are an international problem of extraordinary urgency, and

WHEREAS

the HIV pandemic threatens both the developed and the developing countries and

WHEREAS

HIV infections threaten the health gains recently achieved in many parts of the world, and

WHEREAS

HIV infection is an adverse health outcome of profound personal, family and social importance and of great concern to nurses everywhere, and

WHEREAS

neither vaccine nor treatment is likely to be available for several years, and global HIV prevention and control will require long-term effort, and

WHEREAS

the global epidemic of HIV infection represents a great challenge which will demand unprecedented creativity, energy and resources from all parts of the health system, with the particular demands for nursing care increasing rapidly, and

WHEREAS

global AIDS prevention and control will require both strong national AIDS prevention and control programmes and international leadership, coordination and cooperation, and

WHEREAS

the International Council of Nurses' *Code for nurses** states: "The nurse shares with other citizens the responsibility for initiating and supporting action to meet the health and social needs of the public" and further states: "The nurse's responsibility is to those people who require nursing care" and that the nurse, "in providing care, promotes an environment in which the values, customs and spiritual beliefs of the individual are respected", and "Holds in confidence personal information and uses judgement in sharing information", and

WHEREAS

in the same spirit with which the World Health Organisation undertook global smallpox eradication, the World Health Organisation is now committed the more urgent, difficult and complex task of AIDS prevention and control,

---

* *Code for Nurses*, Geneva, ICN, 1973

THEREFORE BE IT RESOLVED

that ICN will speak for and keep abreast of all aspects pertaining to the protection of the health of the nurse in her/his providing care for people with HIV infection, and

ALSO BE IT RESOLVED

that the International Council of Nurses commits itself to full partnership with the World Health Organisation in working for the interests of the public, those infected with HIV, and those providing care to them, and

FURTHER BE IT RESOLVED

that ICN will assist nurses through their national nurses' associations to be well informed on new developments relative to the prevention of, and care for people with, HIV infection, and calls upon all its member associations and upon all individual nurses worldwide to actively assist in all of these efforts.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ – ΣΥΜΠΟΣΙΑ

1. 3ο Διεθνές Συμπόσιο με θέμα «*AIDS, πληροφόρηση και εκπαίδευση*» θα πραγματοποιηθεί στη Μανίλα των Φιλιππίνων, από 3 έως 7 Φεβρουαρίου 1991.

Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθυνθούν:

World Health Organization
Regional Office for the Western Pacific
P.O. Box 2932
Manila 1099
Philippines

2. Η πρώτη ευρωπαϊκή αγορά για νοσηλευτές θα λειτουργήσει από 5 έως 7 Φεβρουαρίου 1991 στο Στρασβούργο της Γαλλίας με θέμα «*Σε όλη την Ευρώπη οι νοσηλευτές οικοδομούν το μέλλον τους*».

Για πληροφορίες απευθυνθήτε:

Forum of Alsace C.E.E.I.E.C.
Le tourisme en Alsace
Tourmaline
2, rue d' Arras
F-6700 Strasbourg, France

3. «*Ατυχήματα και νοσηλευτική έκτακτης ανάγκης 1991*», είναι το θέμα Διεθνούς Συνεδρίου που θα πραγματοποιηθεί στο Bournemouth της Αγγλίας, από 15 έως 19 Απριλίου 1991.

Για πληροφορίες, απευθυνθήτε:

Cathryn Stokes
Conference Manager
Croxted News
288 Croxted Road
London SE 249DA
Tel. 081-6717521

---

1. Οι εργασίες της 12ης συνάντησης νοσηλευτριών – ερευνητριών Ευρώπης και τα Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου για τη Νοσηλευτική έρευνα, που πραγματοποιήθηκαν το Σεπτέμβριο του 1989 στη Φρανκφούρτη της Δ. Γερμανίας, δημοσιεύθηκαν στα αγγλικά και κυκλοφορούν σε τόμο. Η προμήθειά τους γίνεται από το *Σύνδεσμο Νοσηλευτριών Γερμανίας* στην πιο κάτω διεύθυνση και η αξία τους είναι 45 γερμανικά μάρκα.

DBFK

Deutscher Berufsverband für Krankenpflege

Arndtstraße 15

6000 Frankfurt/M

2. Ευρωπαϊκός Χάρτης για το Περιβάλλον και την Υγεία

Το πρώτο ευρωπαϊκό συνέδριο με θέμα «*Περιβάλλον και Υγεία*» πραγματοποιήθηκε στις 7 και 8 Δεκεμβρίου 1989 στη Φρανκφούρτη της Δ. Γερμανίας. Το συνέδριο παρακολούθησαν υπουργοί, αρμόδιοι για το περιβάλλον και την υγεία από 29 χώρες-μέλη του ΠΟΥ και εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Με τη λήξη των εργασιών του συνεδρίου, έγινε αποδεκτός ένας ευρωπαϊκός χάρτης για το περιβάλλον και την υγεία· γεγονός πολύ σημαντικό για την παν-ευρωπαϊκή συνεργασία. Ο χάρτης περιλαμβάνει εξουσιοδοτήσεις και ευθύνες, αρχές για δημόσια πολιτική, στοιχεία για στρατηγικές και προτεραιότητες που συνοδεύονται με προτάσεις για μελλοντική δράση από τα κράτη-μέλη και τους διεθνείς οργανισμούς.

Το Περιφερειακό Γραφείο Ευρώπης του ΠΟΥ έχει δώσει προτεραιότητα στην εφαρμογή των αρχών που αναφέρονται στο χάρτη. Αντίγραφο του χάρτη υπάρχει στα γραφεία του ΕΣΝΔΕ. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να τον προμηθευτούν από το γραφείο:

WHO

Regional Office for Europe

8, Scherfigsvej

DK-2100 Copenhagen

Denmark

3. Υποτροφίες ICN/3M

Για την υποτροφία ICN/3M, που η επιλογή της θα γίνει το 1991, γίνονται δεκτές αιτήσεις έως 15-5-91 το αργότερο.

Οι ενδιαφερόμενοι για την υποτροφία μπορούν να έχουν περισσότερες πληροφορίες, τόσο για τον τύπο της αίτησης όσο και για τους κανονισμούς της υποτροφίας, από τα γραφεία του ΕΣΔΝΕ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΤΟΥΣ 1990

• Επαγγελματικά	
• Διαπροσωπικές σχέσεις στη νοσηλευτική διοίκηση. Δρ Αφροδίτη Ραγιά	11
• Νοσηλευτικές λοιμώξεις Δρ Ελ. Αποστολοπούλου	23
• Συμβάματα κατά τη μετάγγιση αίματος Γ. Καλημέρη	30
• 19ο Νοσηλευτικό Συνέδριο Διεθνούς Συμβουλίου Νοσηλευτών (ICN) Μ. Μαλγαρινού	87
• Συγκρότηση και αρμοδιότητες επιτροπής χειρουργείου Δρ Α. Παπαδαντωνάκη	91
• Η θέση της νοσηλευτικής στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας Δρ Χρ. Πλατή	98
• Ετοιμότητα χειρουργείου για την αντιμετώπιση θυμάτων μαζικής καταστροφής Α. Κουμέλη	106
• Προσδιοριστικοί παράγοντες της επίπτωσης της νοσοκομειακής πνευμονίας σε αρρώστους με μηχανική αναπνοή στην αναπνευστική μονάδα εντατικής θεραπείας Δρ Ελ. Αποστολοπούλου και συν	113
• Ικανότητες και αμοιβή Μετάφραση Ε. Γουλιά	123
• Υστερικοί ασθενείς Α. Χατζητρύφωνος	220
• Νοσηλευτική περίθαλψη ασθενών με AIDS Δρ Β. Λανάρα	241
• Νοσηλευτική φροντίδα του χειρουργικού αρρώστου με AIDS Δρ Α. Παπαδαντωνάκη	253
• Χρόνια αιμοκάθαρση σε ασθενείς με AIDS Α. Καραγιάννη, Β. Καμπούρη, Ε. Κόρδα, Δ. Σιδηροπούλου, Θ. Γκιριτζώτου	261
• Νοσηλευτική αντιμετώπιση του αρρώστου με AIDS (νοσοκομείο-μονάδα τεχνητού νεφρού-σπίτι) Δρ Κ.Χ. Κουκίου	269
• Πρόληψη νοσοκομειακών λοιμώξεων σε ασθενείς με AIDS και προφυλάξεις για την παρεμπόδιση της μετάδοσης του HIV στο υγειονομικό προσωπικό Δρ Ε. Αποστολοπούλου	279
• Ψυχοκοινωνική νοσηλευτική φροντίδα αρρώστων με AIDS Δρ Α. Ραγιά	288
• Πρέπει να το προσέξουμε: Νοσηλευτική και HIV/AIDS. Επίκεντρο Ηθικά δέματα Μετάφραση: Κ. Ζαβερδινού	296
• Διάφορα	
• Ενέργειες για την αναβάθμιση του κλάδου και δημιουργία κινήτρων για προσέλκυση και παραμονή νέων στο επάγγελμα	35

• Υπόμνηματα προς Υπουργούς	36
• Σχέδιο νόμου και εισηγητική έκθεση «Περί μέτρων αναβάθμισης νοσηλευτικών υπηρεσιών»	52
• Τροποποίηση κατευθυντήριων οδηγιών 77/452/ΕΟΚ και 77/453/ΕΟΚ	130
• Συμβουλευτική επιτροπή για την κατάρτιση των νοσηλευτών. Έκθεση και συστάσεις στον τομέα του καρκίνου	138
• Σύσταση της επιτροπής σε θέματα καρκίνου (89/601/ΕΟΚ)	147
• Απονομή βραβείου-μεταλλίου στις κυρίες Μάρω Ελευθερίου και Σταυρούλα Παπαμικρούλη	163
• Αθηνά Λαζαρίδου	173
• Προτεινόμενο σχέδιο καθορισμού ευδυνών και καθηκόντων νοσηλευτικού προσωπικού Δρ Χρ. Πλατή	174
• Νομοθεσία	222
• Από τη σύνταξη	239
• Ενημέρωση	65,224,300
• Συνέδρια	73,225,299
• Υποτροφίες	74,302
